

PORTRETT AV MADAM ØDEGAARD LUNDORF,

FØDT HASTE

FOTO: J. B.

RESTAURERINGSRAPPORT

JON BRËNNE

1974

Riksantikvaren

B-1 OSLO

PORTRETT AV MADAM ØDEGAARD LUNDORF FØDT HASTE

Teknisk konservatoreksamen
Jon Brønne 1974

4 stk. 6 x 6 dias og 2 stk. 13 x 18 dias oppbevares i restaureringsateliets diasarkiv for restaureringsrapporter etc. (merket m/blå prikk).

Oppgavens øvrige materiale er plassert på hylla.

Oppgavens innhold:

I. RESTAURERINGSRAPPORT MED FOTODOKUMENTASJON

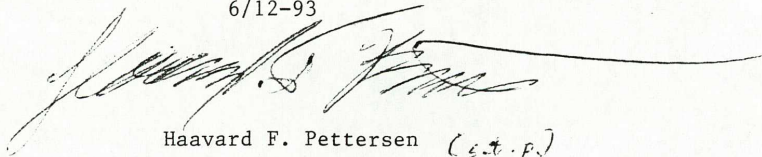
15 negativer 95/27 - 95/41

Oppgaven er registrert og tilvekstført 21.1.1994 mi

B 1 Oslo Portrett av madam Ødegaard Lundorf født Haste (priv. eie)

Alle lysbilder tilhørende oppgaven er tatt ut og plassert i restaurerings-
atelierets arkiv for lysbilder til restaureringsrapporter etc.
Disse talte ved overføringen 4 stk. 6 x 6 cm og 2 stk. 13 x 18 cm dias.

6/12-93

Haavard F. Pettersen (e.t.p.)

**NORDISK KONSERVATORFORBUND
DEN NORSKE SEKSJON**

**DIPLOMOPPGAVE SOM TEKNISK KONSERVATOR.
DEL II**

AV JON BRÆNNE

**«PORTRETT AV MADAM ØDEGAARD LUNDORF,
FØDT HASTE»
TILHØRENDE FRU ASTRID GIERTSEN, OSLO.**

**RIKSANTIKVAREN
15.OKTOBER 1974.**

B-1 OSLO

PORTRETT AV MADAM ØDEGAARD LUNDORF FØDT HASTE

Teknisk konservatoreksamen
Jon Brønne 1974

4 stk. 6 x 6 dias og 2 stk. 13 x 18 dias oppbevares i restaureringsatelieets diasarkiv for restaureringsrapporter etc. (merket m/blå prikk).

Oppgavens øvrige materiale er plassert på hylla.

Oppgavens innhold:

I. RESTAURERINGSRAPPORT MED FOTODOKUMENTASJON

15 negativ 95/27 - 95/41

Oppgaven er registrert og tilvekstført 21.1.1994 mi

B 1 Oslo Portrett av madam Ødegaard Lundorf født Haste (priv. eie)

Alle lysbilder tilhørende oppgaven er tatt ut og plassert i restaurerings-
atelierets arkiv for lysbilder til restaureringsrapporter etc.
Disse talte ved overføringen 4 stk. 6 x 6 cm og 2 stk. 13 x 18 cm dias.

6/12-93

Haavard F. Pettersen (s.t.p.)

RESTAURERINGSRAPPORT

Fra: Jon Brønne

1 . 10 . 1974.

Gjenstand: Maleri, portrett av: Madam Ødegaard
Lundorf født Haste.

Eier: Fru Astrid Giertsen, Oslo.

Materiale: Olje på lerret.

Hovedmål: 61 x 50,5 cm, blindrammen; 72 x 60 cm
hovedrammen.

Alder: 1760-årene.

Kunstner: Ukjent.

Innkommet: 5/9 - 1974.

Arbeidet utført: 5/9 - 1/10 - 1974.

I den senere tid har det vært ytret ønske fra eksamenskomiteen for tekniske konservatorer, at man skulle fremlegge to forskjellige arbeider ved det avsluttende diplomarbeidet.

For å få den ønskede variasjon i materiale, er derfor dette 1700-talls portrettet valgt som tilleggsoppgave til eksamen, idet det konserverings- og restaureringsarbeidet som kreves for dette portrettet utfyller det arbeidet som er fremlagt som hovedoppgave til eksamen. (Middelalderkrusifiks, Skoger kirke)

- 2 -

Billed- og materialdokumentasjon.

Før restaurering:

- 5 fotos sort/hvitt.
- 1 foto sort/hvitt i U.V. lys.
- 1 diapositiv 13 x 18 cm.

Under restaurering:

- 3 fotos, sort/hvitt.
- 1 foto sort/hvitt i U.V. lys.
- 2 fotos sort/hvitt benyttet som plansjer.
- 4 diapositiver 6 x 6 cm.

Etter restaurering:

- 4 fotos sort/hvitt.
- 1 diapositiv 13 x 18 cm

Historikk.

Portrettet av Madam Ødegaard Lundorf (foto: 1, 2.) tilhører en rekke aneportretter, i dag tilhørende fru Astrid Giertsen, Oslo.

Anerekken består av 15 malerier i olje på lerret, som er malt fortløpende, i de portrettede personers levetid.

I tid, danner disse portrettene en sammenhengende rekke, fra ca. 1760 til ca. 1930.

Madam Ødegaard Lundorf f. Haste er portrettert samtidig med sin mann Bogholder Knud Lundorf i 1760-årene. Portrettene har vært i familiens eie siden de var nye, og har gått i arv fra far til sønn siden 1770 - 1780-årene.

Oppbevaringsstedene gjennom tidene for portrettet av Madam Lundorf har nok variert en del, uten at det er mulig å si noe nærmere om dette.

I dag oppbevares maleriet i et trehus i Oslo med sentralfyring. Temperaturen varierer en del, Den relative fuktighet i

- 3 -

oppbevaringsrommet synes forholdsvis stabil. Dette sees bl.a. ved at en del store renessanse skap og møbler som har vært oppbevart i samme rom, ikke viser tegn til uttørring og sprekkannelser. Det er tykke tapeter og mye tekstiler i rommet, noe som virker inn på variasjonen i den relative luftfuktighet, idet tekstilene og tapetene tar imot og avgir fuktighet i moderat tempo, og på denne måten demper de raskeste svingningene.

Vi kan på grunnlag av disse betraktninger anta at de nåværende oppbevaringsforhold, er forholdsvis betryggende.

Beskrivelse før restaurering.

Ved alle henvisninger og beskrivelser i denne rapport, benyttes den heraldiske terminologi, hvor høyre og venstre oppfattes fra figurens side, ikke betrakterens.

Det som omtales som høyre, er altså til venstre for leseren / betrakteren, og omvendt.

Motiv.

Bildet fremstiller et portrett, malt i høydeformat, av Madam Ødegaard Lundorf, født Haste. (Foto: 1) Bildet er montert i uoriginal nyklassisistisk hovedramme, belagt med polert bladgull. Kvinnen er fremstilt i halvfigur 3/4 en face, med en dreining mot venstre i hode og overkropp.

På grunn av dreiningen i hode og overkropp, er ikke venstre del av hodet og venstre arm og skulder synlige.

Hodet er langt og smalt, med høy, svakt buet panne.

- 4 -

Håret er svakt bølget / kruset, og er gredd bakover og samlet i nakken. En korketrekkerkrøll av håret henger videre fra hårets samlingspunkt i nakken, ned på halsens høyre side, mot høyre skulder.

I håret, over pannens venstre del er det stukket tre blomster samlet i en kvast.

I høyre øre bærer hun et stort barokk øresmykke bestående av to store runde stener innfattet i en sølvfiligransomramming.

Øynene er smale og mandelformete, med litt tunge øyelokk, hun har ikke øyevipper.

Øyenbrynene er store og kraftige.

Nesen er lang og rett.

Munnen er bred, med smal, rett overleppe, og en noe fyldigere og mere buet underleppe.

Haken er kraftig og forholdsvis spiss.

Halsen er stor i forhold til hodet. Stramt rundt halsen bærer hun et kjede av store perler, hvorav 10 stk. er synlige.

Kjolen har sterk utrigning og vepsetalje, og er fremstillt i silkestoff. Langs den ubrutte utrigningen er det påsydd en kniplingsrysjekant, som virker noe avslitt.

Ved høyre albue er kjolen avsluttet med en stor foldet dobbelt rysj, holdt sammen med et perlekjede, perlene er her noe mindre enn i halskjedet, og her er 14 perler synlige.

På kvinnens høyre side, bak henne, er et draperi, som går fra underkant av høyre skulder, skrått nedover, ut i billedkanten på høyre side.

På venstre side kommer det samme draperiet frem ved venstre skulder, og ligger i uregelmessige folder ned mot livet, delvis på kvinnens fremside. Draperiet fyller hele nedre venstre hjørne av maleriet.

Bakgrunnen er ensartet uten motiv.

På bildets bakside er malt med blekk?: Madam Ødegaard Lundorf født Haste. (Foto: 6 og 7)

- 5 -

Fargeholdning. (Foto: 2)

Karnasjonen er varmrosa med mørkere striper etter ferniss og skitt på overflaten.

Håret er grønnlig mellomgrått, bortsett fra det partiet som ligger i skyggen bak hodet på høyre side, der det er mørk brunt.

Blomstene i håret er hvite og blå, med blågrønne blader.

Smykket i høyre øre er sølvfarget, med blåsorte stener.

Øynene er brunliggrønne, og alle konturer er mørk brune.

Øyenbrynene er mørk gråbrune.

Munnen er blek.rød

Perlene i halskjedet er lys grå, med hvite prikker pålagt i høylyset.

Kjolen er lys blågrønn, med mørk blågrønne skyggepartier.

Rysjekanten langs utrigningen er hvit med rester av mørkere konturer.

Den store rysjen som avslutter ermet på høyre arm er blek gråbrun, med tydelig avslitt maling, idet grunderingsstrøket, en mellomoker farge, synes igjennom malingen.

Draperiet er mørkt blågrønnt.

Bakgrunnen er ensartet, og nærmest grønn umbra i fargen.

I det hele synes kvinnens holdning, og fremstillig av hårfasong og drakt som typisk for den skandinaviske rokokko, mens helhetsinntrykket i fargeholdningen virker noe for mørk.

- 6 -

Mål.

Billedflaten måler 61 x 50,5 cm, og er bemalt helt ut til kanten av blindrammen.

Lerretet er videre brettet ca. 1 - 1,5 cm rundt kantene av blindrammen på sidene, og 1,5 - 2 cm rundt kantene av blindrammen oppe og nede.

Blindrammen måler i ytterkant 61,2 x 50 cm. Tykkelsen er 1,5 cm og bredden varierer mellom 4,8 og 5 cm.

Materiale.

Maleriet er malt med oljefarger på linlerret av vanlig toskaftsvev. Tråttettheten er gjennomsnittlig 12 x 12 pr. cm².

Blindrammen er av furu.

Konstruksjon.

Lerretet er festet til blindrammen med smidde jernnagler, disse er originale.

Blindrammen er tappet sammen i sliss, med tappen på kortsidene, og slissen på langsidene, den er festet sammen med trenagler, to i hvert hjørne, det er ingen muligheter for utspenning. Videre er den i snitt rektangulær, bortsett fra forsidens indere kanter, som er svakt rundet.

- 7 -

Konserveringstilstand.

Lerretet er noe slakt oppspendtd på blindrammen, og har av den grunn en del store bulker, som løper diagonalt fra øverste venstre hjørne til nederste høyre hjørne. (Foto: 3) Blindrammens indre kanter har laget en oppskalling i malinglaget, som er synlig på billedsiden. Spesielt er dette sje-nerende på sidene og i overkant. Videre har billedflaten i karnasjonspartiene og i drakten en del "cuppings", mens i bakgrunnen og håret og dra-periet er malingen i bedre konserveringsmessig stand, med noe sprekkdannelse, men uten "cuppings".

På brystet og øverst på høyre arm, viser også malingen tendenser til å løsne fra grunnen på noen få partier. Spredt over hele billedflaten er det små mørke avskallinger helt inn til lerretet.

I hårfestet, midt på pannen har lerretet en liten bulk innover.

Malinglaget virker meget tørt, og en kan vente sterkere opp- og avskallinger hvis det ikke blir konservert.

overflateskitt og videre

Billedsiden er dekket av et tykt lag ferniss, som har mørknet og gulnet kraftig. Fernissen har samlet seg i mørke klumper, disse er spredt utover billedflaten. Videre har fernissen rynket seg kraftig, mest markert over karnasjons- og drakt-partiene. (Foto: 4 og 5)

Lerretets bakside er meget tørr og sprø, og det virker som om den er innsatt med limvann e.l.

Krakelyrene i malinglaget på forsiden er også synlige på baksiden, og avtegner seg her som mørke streker, med en større mørk flekk på høyre sides midtre del. Dette kan skyldes påsmøringen av limvannet ? som har trengt gjennom lerretet og samlet seg i krakelyrene.

- 8 -

Tidligere behandling.

Bildet har vært utsatt for tidligere behandling. Dels vises dette i den fete rynkede fernissen, dels i de partier som virker overrenset og avslitte (rysjer på utrigning og i avslutningen av høyre erme).

Fargeholdningen virker også tung og mørk i forhold til den fargeholdning man kan vente å finne i et rokokkomaleri, og dette kan derfor tyde på at maleriet har vært utsatt for overmaling.

Det viste seg videre, da lerretet ble løst fra blindrammen, at de partier av lerretet som var dekket av blindrammen, ikke var påsmurt det samme limvannet?. Lerretet var på disse partiene vesentlig mykere, og lysere enn resten av lerretet. Videre kunne man ikke se avtegningen av krakelyrene på forsiden på disse partiene. Det limvannet? som var påsmurt baksiden har på flere steder trengt igjennom lerretet og opp i krakelyrene på fremsiden, og er på denne måten synlig som lysere partier, og små forhøyninger i krakelyrene.

Undersøkelser.

Maleriet ble undersøkt med U.V. lampe. Det fremkom da at billedflaten var fullstendig dekket av en tykk ferniss som fluoriserte kraftig gulgrønnt slik at motivet nesten ikke var synlig. Det var ingen større avskallinger i fernissen.

Ved undersøkelse i binokular stereoskop kom det frem, at den nåværende fernissen lå oppå en tidligere ferniss, som var delvis fjernet, men på en del partier, spredt over hele billedflaten sto det igjen rester av den første fernissen som harde mørkebrune klumper. Dette var spesielt fremtredende over alle konturer, i ansiktet og i drakten.

- 9 -

Før videre undersøkelser ble det besluttet å fjerne overflateskitten (Foto: 8,9,12, og 13). Overflateskitten ble fjernet med sunlightsepe og vann, etter en forbehandling av billedflaten med White Spirit.

Etter rensingen av overflateskitten kom det tydelig frem at deler av billedflaten var overmalt med en lasur maling av varierende karakter. Det ble påvist ved hjelp av binokularmikroskop, at overmaling og ferniss lå direkte på lerretet i de større krakelyrene og avskallingene. Videre lå det diverse avskallede korn av original maling og grundering på billedflaten. Disse var dekket av overmaling og ferniss. Ved fjerning av disse med skalpell, viste det seg at originalmalingen lå urørt under, uten tegn til overmaling eller den sekundære fernissen. Det var på dette tidspunkt umulig å si noe om overmalingen var blandet i fernissen, eller om den lå som en lasur, under fernissen, idet de lyse partiene i karnasjon og drakt ikke var overmalt i den grad som draperiet og bakgrunnen. Disse var meget mørke i fargeholdningen og av den grunn var det vanskelig å skille originalbemaling fra overmaling og ferniss. Det ble så besluttet å konservere maleriet, før videre rensing og eventuell fjerning av overmaling.

Konservering.

På grunn av lerretets forholdsvis gode konserveringsmessige stand, og den mørke innskriften på baksiden, ble det besluttet å impregnere lerretet med voks, og i første omgang vente med en eventuell dublering.

Maleriet ble først oppspendt og strukket forsiktig med billedsiden opp, med maskinpapir, og hvetemelsklister tilsatt litt hornlim.

Etter strekk og tørk, ble bildet snudd og impregneringen foretatt fra baksiden med ren mikrovoks 60 H, det ble benyttet strykejern med

- 10 -

overflatetemperatur på ca. 80° C.

Etter impregnering og fjerning av maskinpapir og hvetemelsklister på billedsiden ble bildet spendt opp på ny blindramme.

Overflødig voks på forsiden ble fjernet med Petrol-eter 60 - 80° C.

For å få innskriften på baksiden klart leselig, ble overflødig voks vasket av med Petrol-eter 40 - 60° C. En tynn vokshinne ble imidlertid lagt igjen for å beskytte lerretet. (Foto 21)

Rensing.

Etter avdekningsprøver, viste det seg at de tidligere antagelser med hensyn til overmaling var riktige. De originale rokokkofargene var forholdsvis godt bevart i karnasjon- og draktpartiene, mens bakgrunnen virket overrenset.

Det ble allikevel besluttet og fjerne den tykke fernissen. Overmalingen, viste seg å ligge under fernissen, som en lasur strøket over originalmalingen.

Ferniss og overmaling ble fjernet med ren Aceton. (Foto: 14 og 15)

Det viste seg ved rensingen at store partier var overmalt, og at alle de vesentlige konturene i ansiktet og draktdetaljene var overmalt med en mørk rødbrun farge, denne konturfargen lå oppå de originale fernissrestene. (Foto: 10)

Særlig ansiktets venstre sides avslutning var kraftig overmalt, noe som ga hodet en mere langstrakt form. (Foto: 4 og 20)

Videre viste det seg at store partier tidligere hadde vært utsatt for kraftig overrensing, (Foto: 11) hvilket må sies som en sikker grunn, til at maleriet er blitt overmalt.

Etter fjerning av ferniss / overmaling, ble storparten av de restene som sto igjen av originalfernissen som harde, brune klumper, fjernet. Dette

- 11 -

ble gjort mekanisk, med skalpell under binokularstereoskop. En del av disse fernissrestene lot seg imidlertid ikke fjerne, idet fernissen så ut til å ligge nede i små skader i malinglaget, og var meget hard. Delvis kunne det også virke som om fernissen hadde forbundet seg med malingen. Dette sees spesielt i ansiktet og i de mørke blå partiene i skygger og draperi.

Kitting, retusjering og fernisering.

Avskallinger og skader i billedflaten ble kittet med malerikitt på kaolinbasis, bestående av:

12 deler	Kaolin	
5 deler	limvann (1 del Casco P.V.A. 1 del H ₂ O).	
1 del		{ 1 del Mikrovoks 60 S.
		{ 1 del kokt linolje.

Billedflaten fikk så et tynt lag Keton N. retusjerferniss.

Retusjeringen ble foretatt med Rembrandt tubeolfarger, hvor en del av oljen i tubefargen ble trukket ut ved hjelp av trekkpapir. Som retusjermiddel ble det benyttet Keton N. ferniss.

De farger som ble benyttet ved retusjeringen er:

Elfenbensort	Mørk Oker
Rå Umbra	Gul Oker
Brent Umbra	Cølinblått
Grønn Umbra	Coboltblått
Grønn Jord	Titanhvitt

- 12 -

På grunn av de avslitte partier i original malingen, måtte en del av retusjeringen nødvendigvis bli som lasur over underliggende malinglag. (Foto 17)

Billedflaten ble til slutt påført et lag Ceronisferniss som ble polert med børste, til ønsket glans.

Konklusjon.

Maleriet ble i denne omgang ikke dubleret, idet man mente at lerretets konserveringsmessige stand var såvidt god at en impregnering av lerretet ville være tilstrekkelig. Maleriet vil dessuten i fremtiden bli jevnlig kontrollert, slik at man eventuelt kunne behandle nye oppskallinger og forandringer i billedflaten med en dublering på glassfibervev eller plexiglass.

Man valgte videre å gå såvidt langt ved rensing og fjerning av overmaling på dette bilde, idet undersøkelser viste, at de malerier i anerekken som er malt på 1700-tallet og første halvdel av 1800-tallet, har vært utsatt for samme behandling som portrettet av Madam Ødegaard Lundorf, dvs. overrensing og overmaling. Disse malerier vil nå også bli restaurert etter de samme retningslinjer som dette maleriet, for å få frem det tidstypiske i fargeholdning og detaljer, slik at utseendet ikke forblir ensartet slik den nåværende tilstand er, med en mørk brun fargeholdning, som skjuler alle opprinnelige farger og detaljer.

Alle avgjørelser vedrørende konservering og restaurering er tatt i samråd med konservator Bjørn Dammann.

- 13 -

Den originale blindrammen ble montert på baksiden av den nye,

Bildet ble så montert i hovedrammen. Hovedrammen er kun rensset for overflateskitt ved hjelp av White Spirit.

Jon Brønne

Jon Brønne

RIKSANTIKVAREN

FREDDI GIERTSEN.

PORTRETT

AV

MADAM ØDEGAARD LUNDORF FØDT HASTE.

RESTAURERINGSRAPPORT

FRA

JON BRÆNNE.

15-10-1974.

POETRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

①

FØR RESTAURERING

FOTO: J.B.

95/27

POETRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

3

FØR RESTAURERING, SIDELYS.

FOTO: J.B.

95/28

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

4

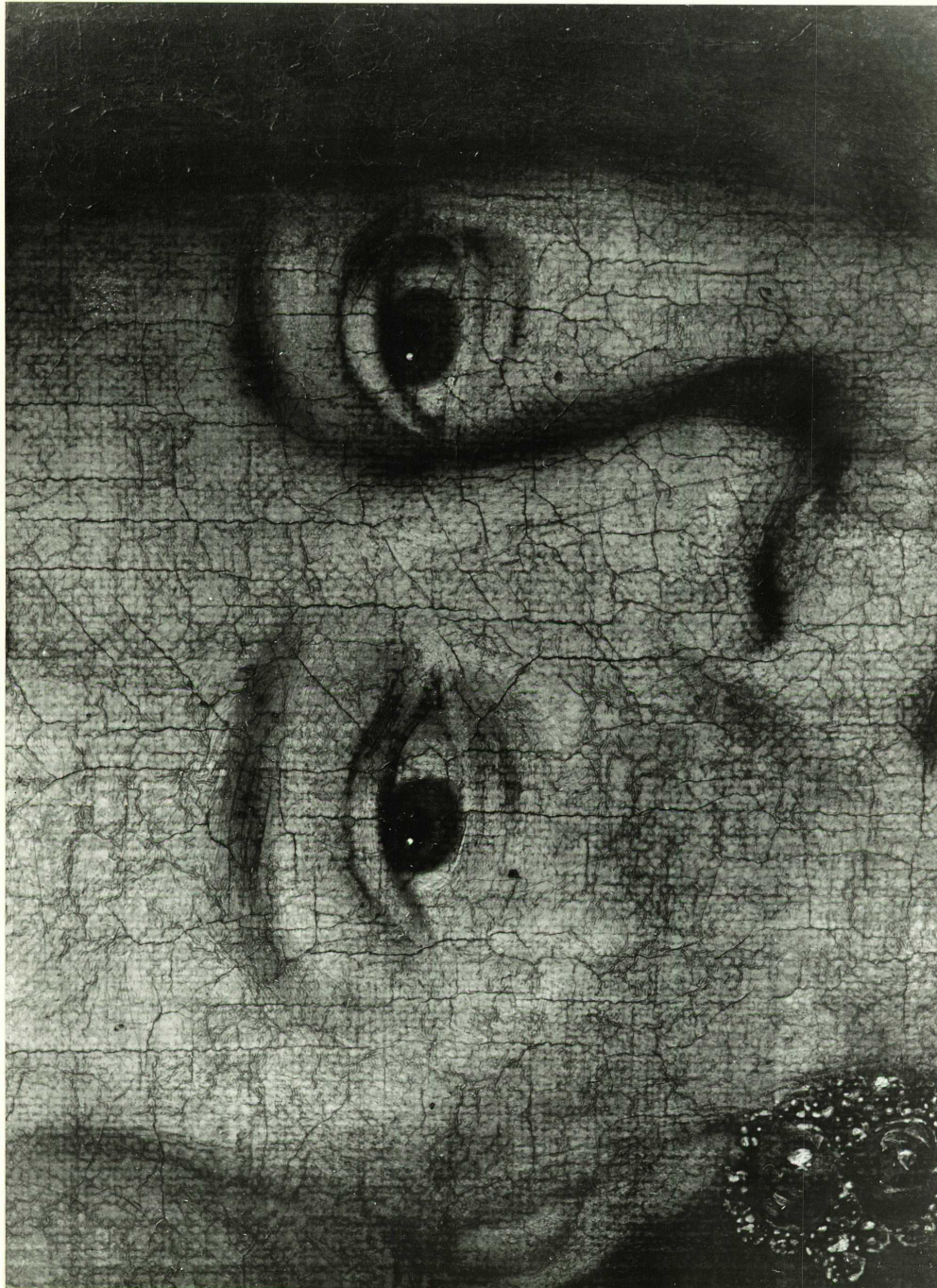

FOTO: P.B.

DETALJ FØR RESTAURERING.

95/29

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

⑤

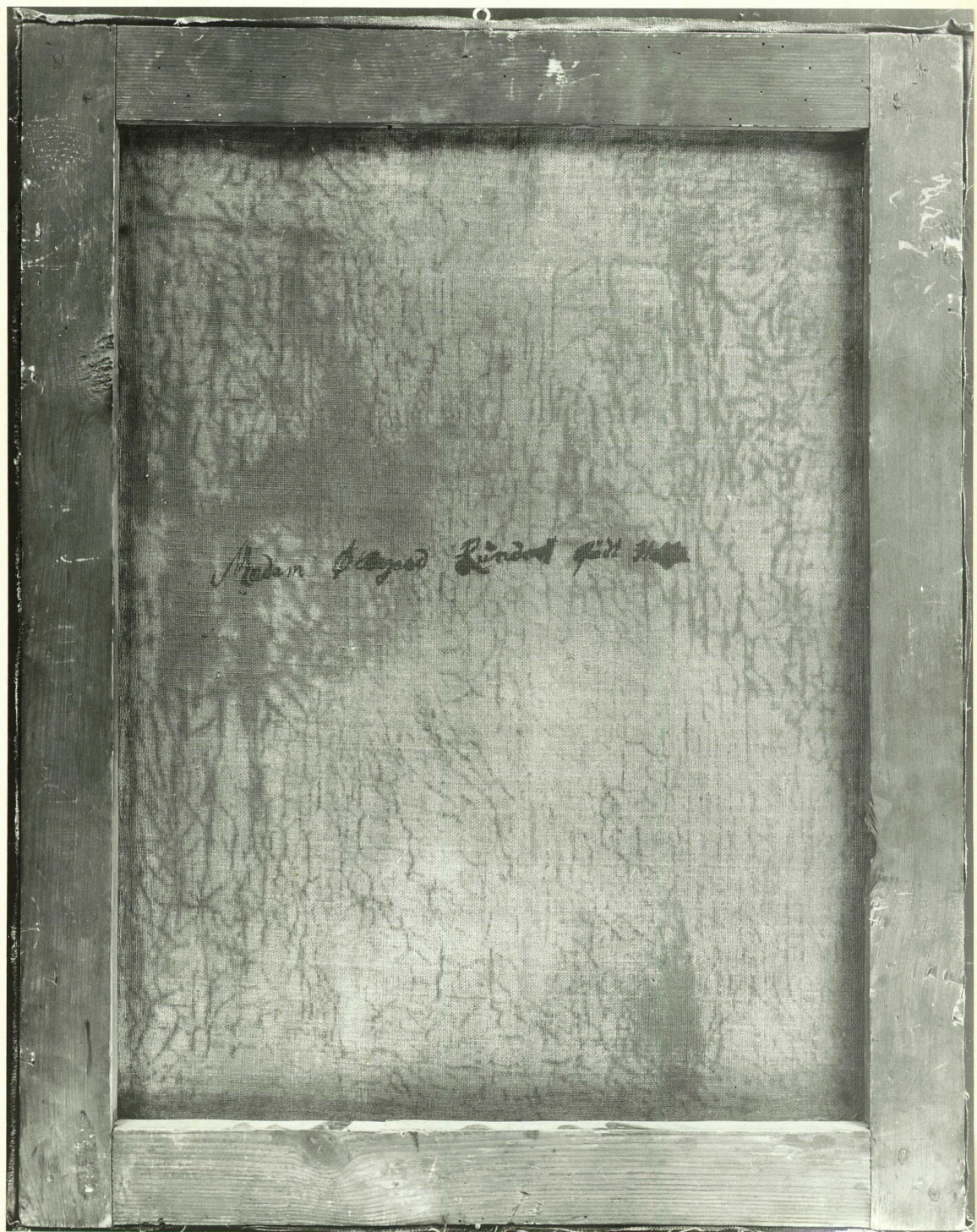
FOTO: J.A.

DETALJ, SIDEVYS FØR RESTAURERING.

95/30

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

6

BAKSIDEN FØR RESTAURERING.

FOTO: J.B.

95/31

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

7

FOTO: J.B.

DETALJ AV INNSKRIFTEN PÅ BAKSIDEN, U.V. 4 1/2 MIN. ERSK.

95/32

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

8

DELVIS RENSET FOR OVERFLATESKIT, FØR IMPREGNERING.

Foto: J.B.

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

9

HELT RENSET FOR OVERFLATESKITT, FØR IMPREGNERING

FOTO: D. B.

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

10

- = NYOPTRUKNE KONTURER I OVERMALINGEN.
- ⊕ = BEVN OVERMALING UNDER FERNISSEN.
- ⊖ = TYKK GRØNN OVERMALING UNDER FERNISSEN.
- ⊗ = TYNN GRØNN OVERMALING UNDER FERNISSEN.

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF

11

⊖ = PARTIER MED TILDELS KRAFTIG OVERRENSING VED TIDLIGERE BEHANDLING.

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

16

FERNISS OG OVERMALING HELT FJERNET, ETTER IMPREGNERING.
RESTER AV ORIGINALFERNISS ØJENSTÅR.

FOTO: J.B.

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

17

UNDER RESTAURERING, U.V. LYS. 3 1/2 min EKSP.
FØR PÅFØRING AV FERNISS, FERDIG RETUSJERT.

FOTO: J.B.

95/33

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

18

ETTER RESTAURERING.

FOTO: J.B.

95/34

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

20

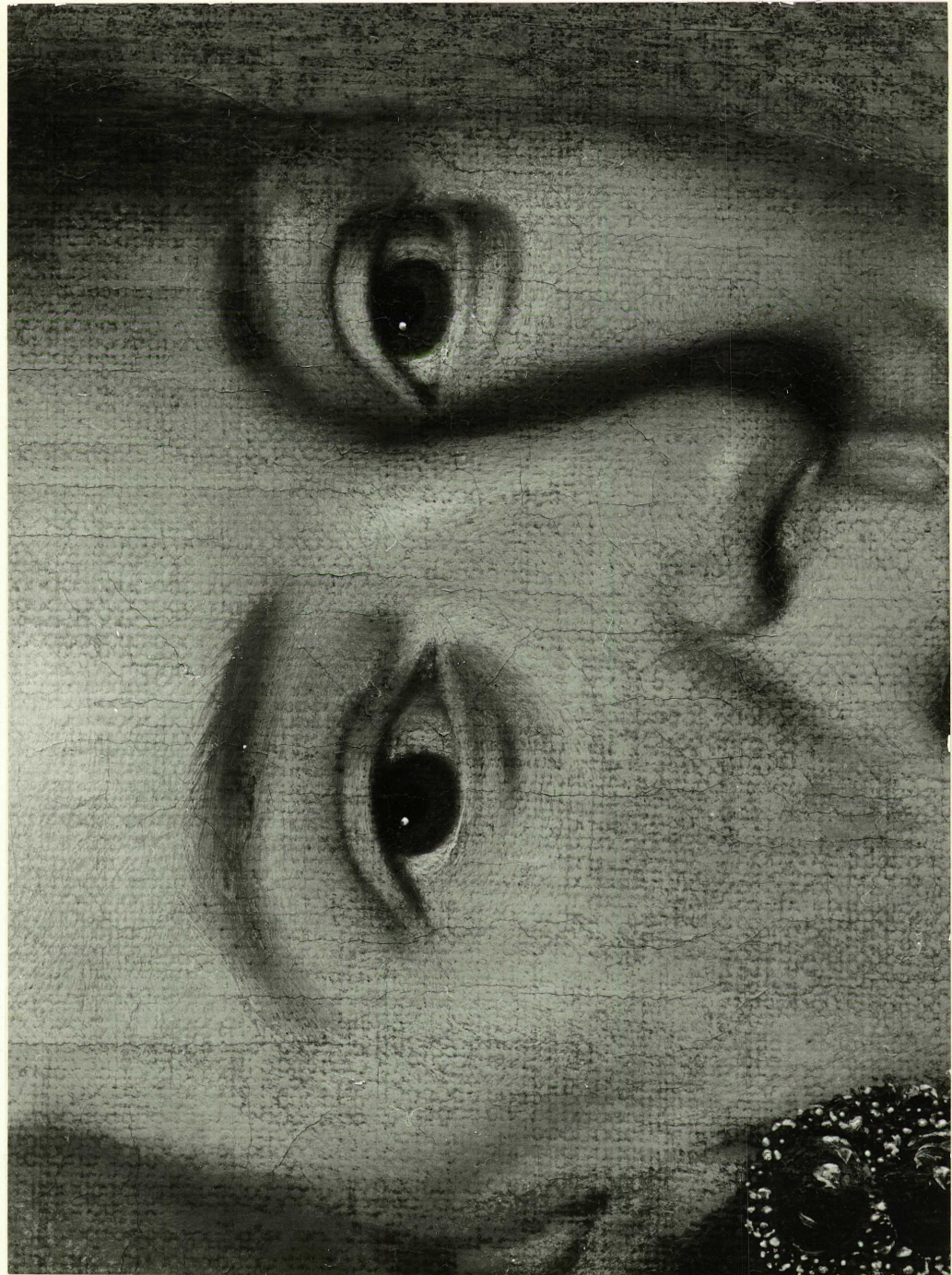

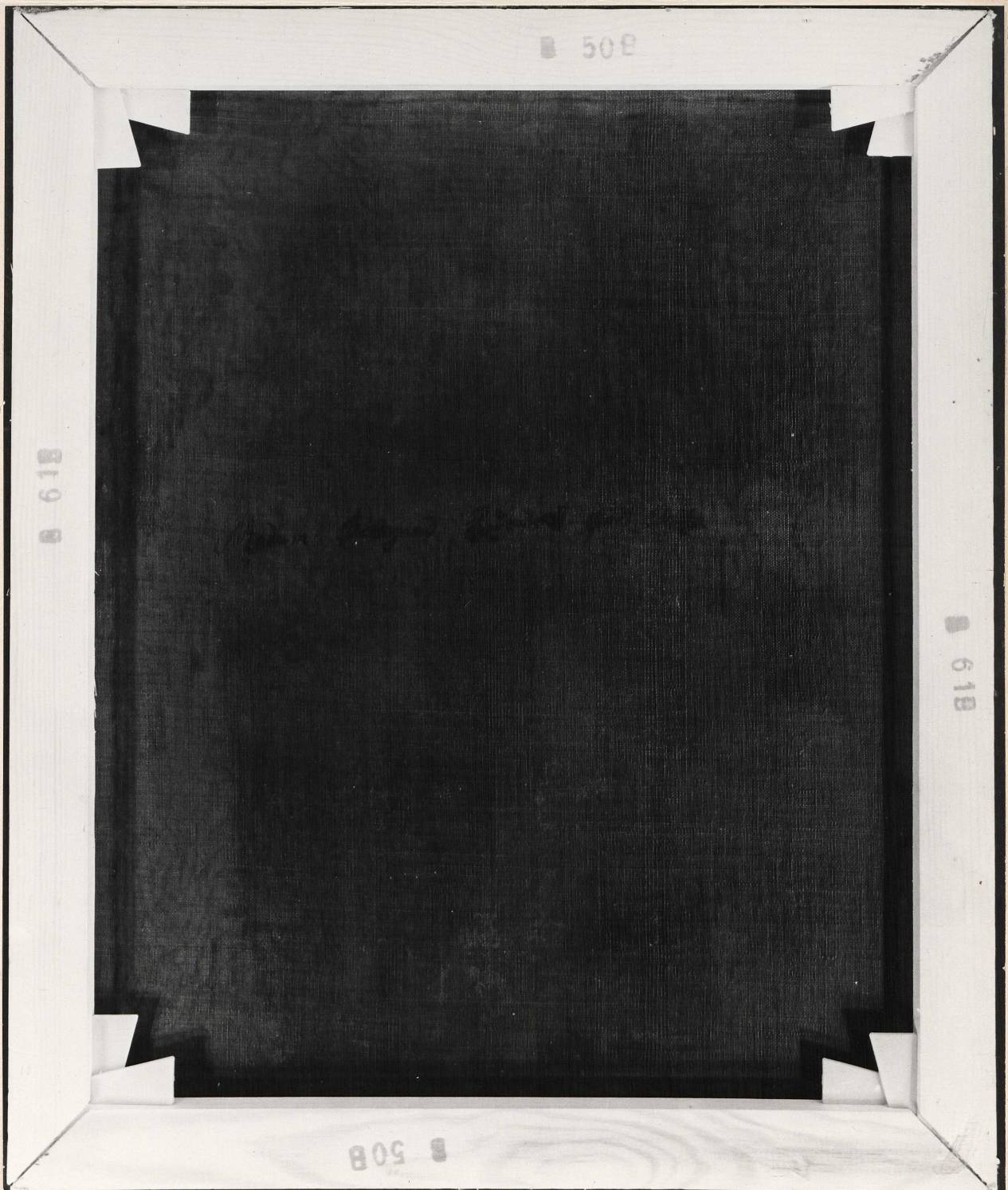
FOTO. P. B.

DETALJ ETTER RESTAURERING.

95/35

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

21

BAKSIDEN ETTER RESTAURERING.

FOTO: J. B.

PORTRETT, MADAM ØDEGAARD LUNDORF.

22

Foto: J.B.

DETALJ AV INNSKRIFTEN PÅ BAKSIDEN, ETTER RESTAURERING.

75/34